

Tegengif

Psalm 94
in de serie 'Ik zocht een andere weg'

16 november 2014

Ad de Gruyter en Inge Boesveld (vervangen door Ria Huisman)

Waar het over gaat

“Ik zocht een andere weg.” Vandaag gaat het niet zozeer over de andere weg die Huub Oosterhuis zocht en vond om oude psalmteksten opnieuw tot leven te brengen. Het gaat om het vinden van een andere weg dan de meest voor de hand liggende... want de meest voor de hand liggende weg brengt ons in ons mens-zijn niet altijd verder.

Vandaag roept de psalmschrijver van psalm 94 God aan om te vergelden en om te wreken. En dat is precies de reden waarom veel predikanten en pastores weigerden deze psalm in het liturgisch rooster op te nemen. Weigerorganisten en weigerkoren wilden deze psalm niet uitvoeren. Deze psalm was dus vaak taboe.

Wij lezen hem vandaag. Wij zingen hem vandaag, wij spreken erover vandaag en..... wij zoeken een andere weg.

Psalm 94 bewerking van de NBV vertaling

¹God van vergelding, EEUWIGE
God van vergelding, verschijn in luister.

²Verhef u, rechter van de aarde,
geef de hoogmoedigen hun loon.

³Hoe lang nog zullen de wettelozen,
Ja hoe lang nog zullen de wettelozen juichen,

⁴de onrechtvaardigen het hoogste woord
voeren en trotse taal uitslaan?

⁵Zij vertrappen uw volk,
onderdrukken uw liefste bezit,

⁶weduwen en vreemdelingen doden ze,
kinderen zonder vader brengen ze om.

⁷‘De EEUWIGE ziet het niet,’ zeggen ze,
‘de God van Jakob merkt toch niets.’

⁸Kom tot inzicht, onverstandigen.
Dwazen, worden jullie ooit wijs?

⁹Hij heeft het oor geplant – zou hij niet horen?
het oog gevormd – zou hij niet zien?

¹⁰Die de volken leidt, de mensen leert
en vermaant – zou hij niet straffen?

¹¹De EEUWIGE kent de mensen,

niet meer dan lucht zijn hun gedachten.

¹²Gelukkig de mens, die door U wordt geleid
en onderwezen in uw wet en uw leer.

¹³Hij zal rust vinden in kwade dagen,
terwijl voor de wettelozen een kuil wordt gegraven.

¹⁴Nee, de EEUWIGE zal zijn volk niet verstoten,
zijn liefste bezit niet verlaten.

¹⁵De rechtspraak voegt zich weer naar het recht,
de oprechten van hart sluiten zich aan.

¹⁶Wie treedt voor mij op tegen die onrechtvaardigen,
wie beschermt mij tegen die schurken?

¹⁷Had de EEUWIGE mij niet geholpen,
dan woonde ik al in de stilte van het graf.

¹⁸Toen ik dacht: Mijn voet glijdt weg,
Toen hield UW trouw mij staande.

¹⁹Toen ik door zorgen werd overstelpt,
was uw troost de vreugde van mijn ziel.

²⁰Kiest u de kant van verdorven rechters,
die onheil stichten in naam van de wet?

²¹Ze spannen samen tegen de rechtvaardigen
en veroordelen onschuldigen ter dood!

²²De EEUWIGE is mijn burcht geworden,
mijn God de rots waarop ik schuil.

²³Hij geeft de schuldigen het loon dat zij verdienen,
om hun onrecht brengt hij hen tot zwijgen,
de EEUWIGE, onze God, brengt hen voorgoed tot zwijgen.

Voorbeden

Wij bidden om nabije aandacht, mededogen en troost voor mensen die getroffen zijn door
onrecht, geweld, door onbegrepen haat.

Voor wie geconfronteerd worden met niet te verwerken trauma's en drama's.

Ontvoerde familieleden, op de vlucht geslagen mensen, gemartelden en vervolgd om geloof,
cultuur, machtsstrijd van anderen- wat dan ook.

Grote conflicten ver van hier, het nabije onrecht vlak om ons heen.

Dat wij begrijpen wie roepen om wraak, vergelding, recht...

....en soms niet eens een woord dat roept,

maar stil en diep verdriet en rouw - om wat is aangedaan en niet te helen is.

Dat wij naast getroffen en gaan staan; ons niet af- maar toewenden.

Dat die moed, die kracht ons gegeven mag zijn.

Dat iets nieuws beginnen mag. Daarom bidden wij.

Wij bidden om durf in ons diepste zelf af te dalen en de woede en roep om vergelding in onszelf te erkennen.

Woede in onszelf gewekt om onrecht ons én anderen aangedaan.

Dat wij een weg vinden om in evenwicht te blijven, niet uit balans te raken.

Dat wij niet geblokkeerd raken in mens te zijn en mens te worden zoals wij ooit bedoeld waren – naar zijn beeld en gelijkenis.

Dat wij – met alle geweld om ons heen – niet verzuren en versomberen zonder uitzicht.

Om vertrouwen in de goede, de beste krachten in onszelf en in anderen.

Dat iets nieuws beginnen mag Daarom bidden wij.

Wij bidden om recht en verzoening. Wij bidden om een andere weg, om tegengif.

Dat onze roep om recht een begin mag zijn van onvermijdelijke broodnodige verzoening.

Dat wij het zwaard van het oordeel niet in eigen hand nemen; het omsmeden tot een ploegijzer dat weerbarstige grond vruchtbaar maakt voor nieuw ontkiemend zaad van vrede, recht, verzoening.

Dat dit zaad van tegengif in ons - in goede grond - ontkiemen mag. Dat iets nieuw beginnen mag. Daarom bidden wij.

Overweging bij psalm 94 (150 psalmen vrij – Huub Oosterhuis)

Den Haag, juli 2013

Woedend waren ze....woedend.

Nadat de officier van justitie de eis had uitgesproken sloeg de vlam in de pan en zo'n zeventig man publiek vloog de verdachte aan waarbij rake klappen vielen. Er werd met stoelen gegooid. De verdachte moest door bewakers snel worden weggevoerd evenals de advocaat die ook werd bedreigd.

Het Openbaar Ministerie had net een maximale werkstraf van 240 uur geëist tegen de 21 jarige verdachte die met veel te hoge snelheid de dertienjarige Donnie had aangereden die met zijn fiets net de straat wilde oversteken. Donnie bleef zwaargewond op straat liggen en overleed later aan zijn verwondingen. De verdachte had hem aan zijn lot overgelaten en was doorgereden.

De vader ging compleet door het lint en een van de aanwezigen riep: Ik weet waar je woont. Ik weet je te vinden en dan.....'

Noord-West Irak 2014 (Dagblad Trouw 18-08-2014)

'Wegwezen', zei een van mijn Arabische burens met wie ik jaren bevriend was. 'Hij zette me een geweer op de borst'. Zo verhaalt Kassim Said die na tien dagen vluchten door de bergen in Iraaks Koerdistan uiteindelijk onderdak heeft gevonden.

Woedend waren de gevluchte Yezidi's en ze zwoeren wraak te nemen nadat ze uit hun huizen en dorpen werden verjaagd.... een aantal gedood, vrouwen en dochters meegenomen. Ze námen wraak, verjoegen op hun beurt bewoners uit een dorp waarvan werd gezegd dat er een verrader woonde en brandden dat hele dorp plat.

Wie door wraakgevoelens wordt beheerst, kent geen rem. Geen oog om oog maar meer dan een oog, geen tand om tand maar meer dan een tand. De gevoelens van woede, van haat, de emoties nadat je door groot onrecht bent getroffen... zijn vaak grenzeloos en soms volgt een roep om wraak en neemt men het recht in eigen hand.

We begrijpen dit wel. Wellicht is jou ook weleens groot onrecht overkomen of aangedaan. Misschien tonen we daarom wel begrip (of toch niet?) dat iemand zich van te voren al wil behoeden tegen levensbedreigende belagers. Een juwelier die een wapen ter verdediging klaar heeft liggen of een ander die met enige bravoure meldt dat hij achter de deur wel een knuppel klaar heeft staan. *(88% van de ondervraagde winkeliers toonde begrip bij een onderzoek naar aanleiding van deze gebeurtenis; premier Mark Rutte liet zich ontvallen: "U mag best een paar ferme tikken uitdelen.")*

Wanneer je leven wordt bedreigd of dat van je dierbaren, je kind..... wat doet die woede die in je ontvlamt dan in jou? Ken jij jezelf dan?

Nu zijn er onder ons die wellicht zullen tegenwerpen: Ik ben niet zo van dat wraakzuchtige, ik weet me wel te beheersen en mijn gemoed in bedwang te houden..... of: ik heb zoiets vreselijks in mijn leven gelukkig nog nooit meegemaakt.

Je kunt een geluksvogel zijn, je kunt ook gezegend zijn met de gave van de vergeetachtigheid. Maar je kunt je altijd nog inleven in wat om je heen gebeurt, ver weg en ook heel dichtbij... wie van ons kent géén verhaal?

De psalmist roept in psalm 94 uit:

¹God van vergelding, HEER, God van vergelding,verschijn in luister.

²Verhef u, rechter van de aarde, geef de hoogmoedigen hun loon. (NBV)

God van vergelding is een behoorlijke afzwakking van wat er eigenlijk staat en nog zwakker uitgedrukt staat het in de nieuwe bijbel in de gewone (alledaagse) taal: Heer, u straft mensen die kwaad doen...

In de grondtekst staat echter: God der wrake, verschijn.....

Trouw aan deze grondtekst schrijft ook Huub Oosterhuis in zijn 150 Psalmen vrij: God der wrake. En zo zongen we dat. Dat je de Eeuwige toch aan je kant mag weten als groot onrecht jou is aangedaan.

Ik voelde me opgelucht - dat de Eeuwige ook wordt aangeropen om onrecht te wreken. Tegelijk zijn we grootgebracht met: God is liefde, en wij leerden toch van linkerwang en rechterwang en zeventig maal zevenmaal vergeven..... en..... je vijand heb je lief (Mattheus 25).

Prachtig, maar kom daar maar eens om als je kind het leven liet, je net verjaagd bent van je geboortegrond, je burens je verraden.

Eindelijk een tekst die recht doet aan de diepste én terechte emoties van de getroffenen, de slachtoffers.

Hier schiet ook de Joodse filosoof Immanuel Levinas (1906 – 1995) ons te hulp. Hij lijkt zich zelfs tegen het christelijk godsbeeld van die liefhebbende God te keren wanneer hij zegt: 'Een wereld waarin de vergeving almachtig wordt, wordt onmenselijk'.

'Zonder de strengheid van de wet dreigt de mildheid te ontaarden.' [In: Het gelaat van de ander (p. 46 ev.)]. Eigenlijk zegt hij dat Israël belijdt, dat de Eeuwige met recht ook de God van de wraak is. En.... voegt hij toe: Er bestaat helemaal geen genoegdoening, noch hier noch in de eeuwigheid om het verschrikkelijke en massale leed dat mensen is aangedaan ooit weer goed te maken.

In psalm 94 wordt de Eeuwige nog aangeropen om te wreken. Een derde partij dus, een ánder die van recht weet. Doe je dat niet dan ben je geneigd het recht in eigen hand te nemen: 'Ik weet waar je woont, ik weet je te vinden en dan.....'

Levinas zegt: "In een wereld waarin alleen maar tederheid en liefde heersen wek je alleen maar vrome verontwaardiging. De bedoeling van de bijbel is: rechtvaardigheid! Iedereen heeft recht op recht"

En toch blijft die tekst maar knagen, dat wraak en wreken ook een kant is van de Eeuwige is. Ik ben niet gerustgesteld. Hebben we het wel goed begrepen?

'God der wrake!' Huub Oosterhuis blijft ook trouw aan de grondtekst. In het Hebreeuws staat geschreven: NAQAM. Het Hebreeuwse woord voor wreken is נָקַם naqam (fonetisch - naw-kawm). De betekenis is: herstellen van recht. Wraak uit de grondtekst vertaald betekent dus herstel van het recht en het verwijst ook naar קָמַם qum (fonetisch- koom) wat opstaan betekent.

Bijbels gesproken betekent wreken herstel van de verhoudingen juist daar waar genoegdoening niet eens meer mogelijk is en niemand er meer in gelooft.... en.... dat opstaat wie neergevallen is. Het is de enige weg willen we mensen blijven.

Hoe de vicieuze cirkel van nimmer eindigende haat en wraaknemingen te doorbreken? Herstel van verhoudingen dus. Was dat niet de intentie van de waarheids- en verzoeningscommissies in 1995 na het afschaffen van de apartheid in Zuid-Afrika? Blanken en niet blanken, daders van geweld én slachtoffers van geweld werden bijeen gebracht. Geen rechtspraak zou nog recht kunnen zetten wat was aangedaan. Daders confronteren met hun slachtoffers – zien en beseffen wat is aangericht!

Naqam (wraak) is de verhoudingen herstellen zelfs waar dat onherstelbaar lijkt. Hoe krijg je Kaïn en Abel bij elkaar? Hoe krijg je Jakob en Esau verzoend? Palestijnen en Israëliërs zonder haat, zonder wraak! Zonder muur?

Bondskanselier Angela Merkel sprak vorig weekend bij gelegenheid van de herdenking het verdwijnen van de muur tussen oost en west vijftienvintig jaar geleden: "Niets hoeft te blijven zoals het is, hoe hoog de barrières ook zijn".

Hoe zit dat bij jou en bij mij? Dader en slachtoffer zijn ook beiden in mij. De woede en de zachtheid zijn ook beiden in mij; de oorlog en de vrede zijn ook beiden in mij en er staat wellicht ook een muur tussen een ander en mij. Hoe krijg ik de muur in mezelf geslecht, de verdeeldheid in mezelf verzoend? Hoe het evenwicht, de balans ook in onszelf te herstellen?

De psalmschrijver wist nog niet van Human Right Watch, Amnesty International en het Internationaal Strafhof waar waarheid aan het licht wordt gebracht en recht gesproken ook om nieuwe toekomst mogelijk te maken.

De psalmist durft het in zijn eentje aan om dan maar de Eeuwige aan te spreken vanuit zijn ellende: "Hoelang nog duldt Gij het moorden?"

Een ander inroepen, DE Ander aanroepen. Dat besef dat een ánder te hulp moet schieten heeft ons de scheiding van de politieke machten (trias politica) opgeleverd en dat het geweldsmonopolie in handen is van de staat, niet in jouw en mijn handen..... al kunnen ze flink jeuken.

Het volledige herstel ligt niet in onze macht, zegt Levinas. Wat wij niet kunnen herstellen laten wij aan de Eeuwige. Waar lazen wij dat eerder?

Romeinen 12, 17: Vergeld geen kwaad met kwaad, maar probeer voor alle mensen het goede te doen. ¹⁸ Stel, voor zover het in uw macht ligt, alles in het werk om met alle mensen in vrede te

leven. ¹⁹ Neem geen wraak, geliefde broeders en zusters, maar laat God uw wreker zijn, want er staat geschreven dat de Heer zegt: 'Het is aan mij om wraak te nemen, ik zal vergelden.' ²⁰ Maar 'als uw vijand honger heeft, geef hem dan te eten, als hij dorst heeft, geef hem dan te drinken. Dan stapelt u gloeiende kolen op zijn hoofd'. ²¹ Laat u niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede.

De God der wrake blijkt dezelfde te zijn als de God van de liefde.
De wraak van de Eeuwige is niet zoals de wraak van mensen.
Onherstelbare verhoudingen worden hersteld, mensen staan op én er wordt recht gedaan. Ja dat ook!

Huub Oosterhuis laat ons zingen:

Zoet als de zoetste honing is de wraak van zijn woord. Het is bij machte een nieuwe wereld te winnen....

..... kracht die het ergste onrecht met zoveel goed zal vergelden, dat het de schender vergaan zal als een luchtbel in vuur.

Wraak van de Eeuwige - een bijzonder tegengif! Wie dient het toe?

Ad de Gruijter

Woorden bij breken en delen

Brood breken met mijn tegenstrever?

Jij die mij nodigt aan de tafel van één

vraag van mij niet wat niet kan

Jij die de zon laat opgaan over goeden en kwaden

Jij die oppert mijn andere wang toe te keren aan wie mij belaagt

vraag niet te veel van wat een mens vermag

Jij die onszelf gemaakt hebt

Hoe de scherven bijeen te brengen

van ons verdeeld bestaan?

Is mijn broeder soms - - - die ons het leven neemt?

Wat brak jij toen jij die broden brak

Wat te doen tot jouw gedachtenis?

Voed mij met meer dan brood alleen

Bedaar mijn woede, breng mij tot kalmte

Dat ik toch durven mag

aan wie dan ook te geven wat leven brengt, in leven houdt

tot mens maakt

Wat brak jij en wat brak in jou toen jij die broden brak?

Wat deelde jij?

Dat wat krom is recht mag worden, onrecht recht mag zijn.

Als dat te delen is?

Mijn tegenstrever hoont mij om jou - Eeuwige - die hoort noch ziet.

Breek door in mij.

Dat jij mijn recht mag zijn.

Mag het delen van dit brood en deze beker
ons sterken in de hoop dat er een nieuwe hemel komen zal – ja hier op aarde
waar brood en liefde is, genoeg voor iedereen.

Na breken en delen tekst: Het tegengif (psalm 94)

Dat dat allemaal zomaar kan en dat dat allemaal maar gebeurt.
Het uitschot en het geteisem hebben voluit lol en vette pret
terwijl ze de zwakken doorpakken
achterblijvers laten stikken
machtelozen achteloos afmaken
en kinderen laten creperen
alsof het niks is, alsof het zo hoort.
Zou je die niet eens goed te grazen nemen?
Ze hebben toch zelf om vergelding gevraagd?

Dat dat bij zijn weten zomaar kan
dat hij dat allemaal laat gebeuren.
God schiep ons toch met oren
met ogen om te zien en hersens in ons hoofd?
Kan hij ons dan zelf niet horen
en ons met eigen ogen zien?
Hij kan zijn hersens toch gebruiken
om eindelijk door te krijgen
hoe het hier toegaat, hoe het er voor staat?
Kan hij ze niet eens goed te grazen nemen?
Ze hebben toch zelf om zijn vergelding gevraagd?

Wat kan je daar nog tegen doen
wat kan je er nog tegen beginnen?
Je kan het er beter bij laten zitten
wat je ook doet, het maakt geen ene moer uit.
Maar toch kan je nog doen, wat je te doen staat:
helpen waar je kan, steunen als het moet
troosten bij verdriet en zijn waar je nodig bent.
Houd zo je verontwaardiging levend en je woede overeind.
Niet dat je het wint, maar er zit niets anders op.
Het is ons bescheiden tegengif om hun te grazen te nemen
die meer dan vergelding verdienen.

(uit "Een knipoog van u zou al helpen – bij iedere psalm een gedicht" - Karel Eijkman)

Zegenwens

Dat wij ons gezegend mogen weten ook als wij in onszelf verdeelde mensen zijn.
Dat wij ons gezegend mogen weten in onze boosheid over onrecht.
Dat wij ons gezegend mogen weten wanneer wij roepen om vergelding en om recht.

Dat wij ons mogen toevertrouwen aan de zegen van de EEUWIGE die ZIJN/HAAR licht laat schijnen over wie wij als mensen waren, over wie wij als mensen zijn en over wie wij als mensen zullen zijn. Vader, Moeder, Zoon en Geest – die zegen voor ons allen. Amen.